

GESCHIEDENIS VAN “HET MUSEUM VOOR DE GESCHIEDENIS VAN DE WETENSCHAPPEN”

Danny Segers, Kristel Wautier en Alexander Jonckheere
Museum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen, Universiteit Gent,
Krijgslaan 281 (S30), 9000 Gent

Bij het begin van de twintigste eeuw wezen de Gentse hoogleraar in de plantkunde Prof. Dr. Julius Mac Leod¹ (1857 - 1919) en de tot Amerikaan genaturaliseerde Gentenaar Prof. Dr. Georges Sarton² (1884 - 1956) al op het belang van de studie van de “evolutie der wetenschappen”.

Het begrijpen en assimileren van wetenschappen en technieken blijft steeds een actueel onderwerp. Elke vernieuwing en elke evolutie berusten immers op de grondige kennis en het doorzicht van de al bestaande inzichten. De opgedane kennis in het verleden ligt aan de basis van wat heden tot stand kan komen. De inzichten in de analogieën in de verschillende disciplines binnen de wetenschappen vormen nu de steunpunten van de toekomstige ontdekkingen. Vooruitgang kan bovendien slechts geboekt worden door het samensmelten van ideeën uit verschillende disciplines. Een “Museum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen”, zoals hier aan de Universiteit Gent, kan in een belangrijke mate bijdragen tot die begripsvorming. Maar hoe is het “Museum voor de Geschiedenis van Wetenschappen” hier in Gent ontstaan?

De eerste suggestie voor het oprichten van een wetenschappelijk georiënteerd museum in Gent dateert van 24 november 1938 (1, 2). Toen drukte het “Mac Leod fonds” de wens uit tot oprichting van een museum met als naam: “Prof. Julius Mac Leod”. Op 8 december 1941 (in volle oorlogstijd) benoemde de “Klasse der Wetenschappen” van de “Koninklijke Vlaamse Academie van Wetenschappen van België” een commissie om het oprichten van een “Museum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen” (een “Museum Historiae Scientiarum”) te bestuderen. Prof. Dr. Albert Jacques

Figuur 1: Prof. Dr. J. Mac Leod.

Figuur 2: Prof. Dr. G. Sarton.

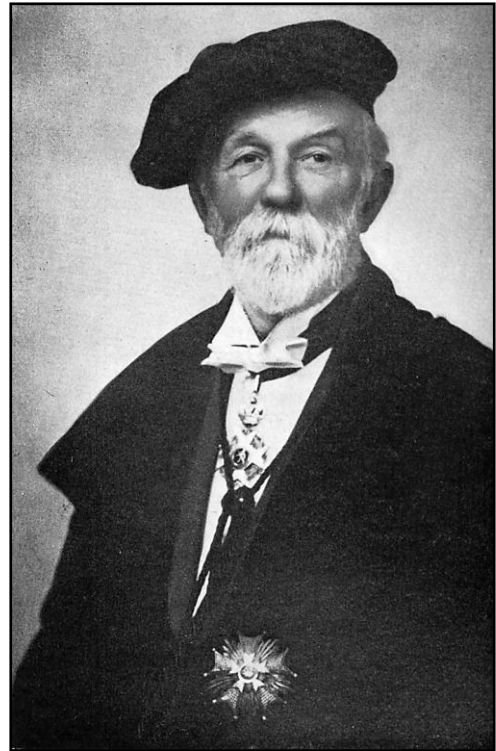
¹ Julius Mac Leod was hoogleraar plantkunde aan de Universiteit Gent. Hij is de vader van de statistische biologie en was de eerste om aan te dringen op de vernederlandsing van de Universiteit Gent.

² Georges Sarton doctoreerde in 1911 aan de Universiteit Gent in de wis- en natuurkunde. Gedurende de eerste wereldoorlog week hij uit naar Amerika en werd daar de vader van een nieuwe wetenschappelijke discipline: “History of Science”.

Joseph Van de Velde (1871 - 1956) was daar de grote bezieler van.

In volle oorlogsjaren kon de commissie uiteraard weinig of niets doen en het duurde tot 28 februari 1946 voor er enig leven in de zaak kwam. Toen besliste de gemeenteraad van de stad Gent, op voorstel van de Schepen G. Nachez, tot de oprichting van een "Museum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen" als instelling van de stad Gent. Een bestuurscommissie bestaande uit zeven leden werd samengesteld onder voorzitterschap van G. Nachez, toenmalige schepen van Openbaar Onderwijs. Na de gemeenteraadsverkiezingen van 1947, werd Schepen G. Nachez als voorzitter vervangen door de Eerste Schepen G. Verhelst.

Ruim twee jaar later, op 28 november 1948, werd in het gebouw van het "Museum voor Oudheidkunde" (de Bijloke) door Eerste Schepen G. Verhelst het Museum geopend. De zolders en de kelders van de faculteiten van de Universiteit Gent werden afgezocht naar waardevolle stukken. De aanwinsten waren zo groot, dat het Museum snel te klein werd.

Figuur 3: Prof. Dr. A.J.J. Van de Velde, oprichter van het Museum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen.

Op 10 december 1950, twee jaar na de oprichting van het Museum, werden de collecties overgebracht naar een deel van het "Museum voor Schone Kunsten" aan de Hofbouwlaan. Het Museum kreeg een nieuwe benaming en heette nu: "Museum Historiae Scientiarum". Het werd ingehuldigd door de Voorzitter Schepen G. Verhelst in aanwezigheid van een afgevaardigde van de Minister van Openbaar Onderwijs. De feestrede werd gehouden door Prof. Dr. A.J.J. Van de Velde. Hij begint zijn feestrede als volgt (3):

Het kind werd geboren op zondag 28 november 1948 te Gent te 11 uur, in het Museum van Oudheden, in de nabijheid van het Moederhuis van de Bijloke. Het kind groeide, zo vlug en zo dik dat de wieg weldra te klein was geworden, en dat, na slechts één enkel jaar, voor een groter bed moest worden gezorgd.

...

De stichter en eerste hoofdbeheerder van het Museum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen was Prof. em. Dr. A.J.J. Van de Velde. De eerste opvolger hoofdbeheerder werd zijn zoon Prof. Dr. J.J.A. Van de Velde. De tweede opvolger hoofdbeheerder was Prof. em. Dr. P. Van Oye (7)³.

³ In referentie (7) wordt geen datum gegeven van het begin of het einde van die mandaten.

Het “Museum Historiae Scientiarum” was gehuisvest in drie zalen met een totale oppervlakte van 600 m². Foto's van de drie zalen zijn getoond in Figuur 4, Figuur 5 en Figuur 6. Het Museum was toegankelijk op donderdag en zaterdag van 14 uur tot 16 uur. De toegangsprijs in 1951 bedroeg 2,50 fr. De bewoners van Gent konden op zaterdag gratis het Museum bezoeken (8).

Figuur 4: De eerste zaal van het Museum met een standbeeld van Ferdinand Verbiest (4).

Figuur 5: De tweede zaal van het Museum met herinneringen aan Jan Palfyn, Pieter Minckelers en Julius Mac Leod (5).

Figuur 6: De derde zaal van het Museum met de verzameling van Desiré van Monckhoven (6).

Op voorstel van de stad Gent werd op 7 oktober 1964 door de Raad van Beheer van de Rijksuniversiteit Gent beslist om het "Museum Historiae Scientiarum" over te nemen. Op 29 oktober 1965 werd overgegaan tot de "Inwijding van de nieuwe installatie van het Museum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen" (7). De openingsplechtigheid wordt getoond in Figuur 7. Het Museum werd ondergebracht in het oude, maar totaal opgefriste patriciërshuis in het centrum van de stad, Korte Meer 9 te Gent. Sinds de overname van het Museum door de Universiteit werd het beheer waargenomen door de Directeur - diensthoofd Prof. ir. Jean-Baptist Quintyn⁴ (1915 - 1989) -zie Figuur 8-. De naam van het Museum veranderde in "Museum voor Wetenschap en Techniek".

Prof. ir. J.B. Quintyn zou de taak van Directeur - diensthoofd waarnemen tot aan zijn op rust stelling op 30 september 1984.

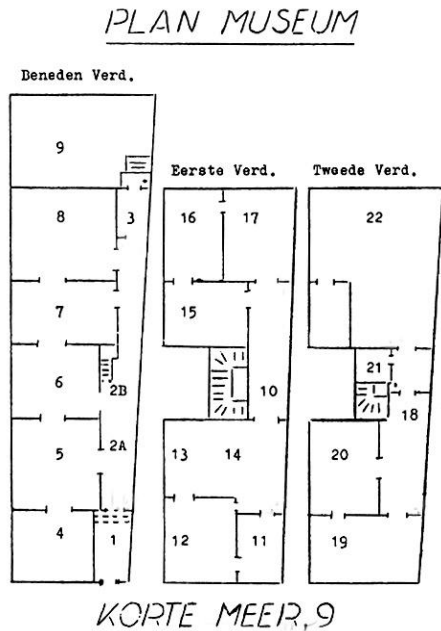
Figuur 7: De plechtigheid ter gelegenheid van de "Inwijding van de nieuwe installatie van het Museum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen" bij de overname van het Museum door de Universiteit Gent (9).

Figuur 8: Prof. ir. J.B. Quintyn (rechts) samen met de Minister-Staatssecretaris van Nationale Opvoeding E. Van Bogaert (links) tijdens een bezoek aan het Museum voor Wetenschap en Techniek in de gebouwen aan de Korte Meer 9.

⁴ Prof. ir. J.B. Quintyn was toegevoegd aan de faculteit Rechtsgeleerdheid. In de licentie Pers- en communicatiewetenschappen doceerde Prof. ir. J.B. Quintyn een cursus over "De Ontwikkeling van de Natuurwetenschappen sinds de 19^e eeuw" (10).

Het Museum was in het gebouw aan de Korte Meer 9 verspreid over drie verdiepingen (11). De plattegrond van het Museum wordt getoond in Figuur 9 (12). Een zicht op een aantal zalen wordt getoond in Figuur 10, Figuur 11 en Figuur 12. De leszaal verbonden aan het Museum bevond zich in zaal 8 en wordt getoond in Figuur 13.

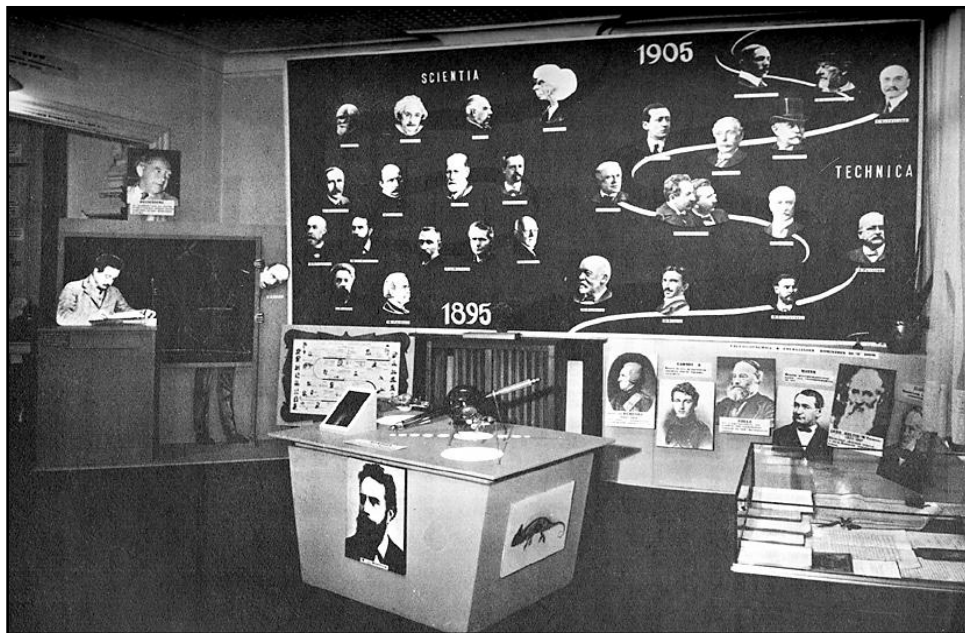
Figuur 9: Plattegrond van het "Museum voor Wetenschap en Techniek" in de Korte Meer 9 (12).

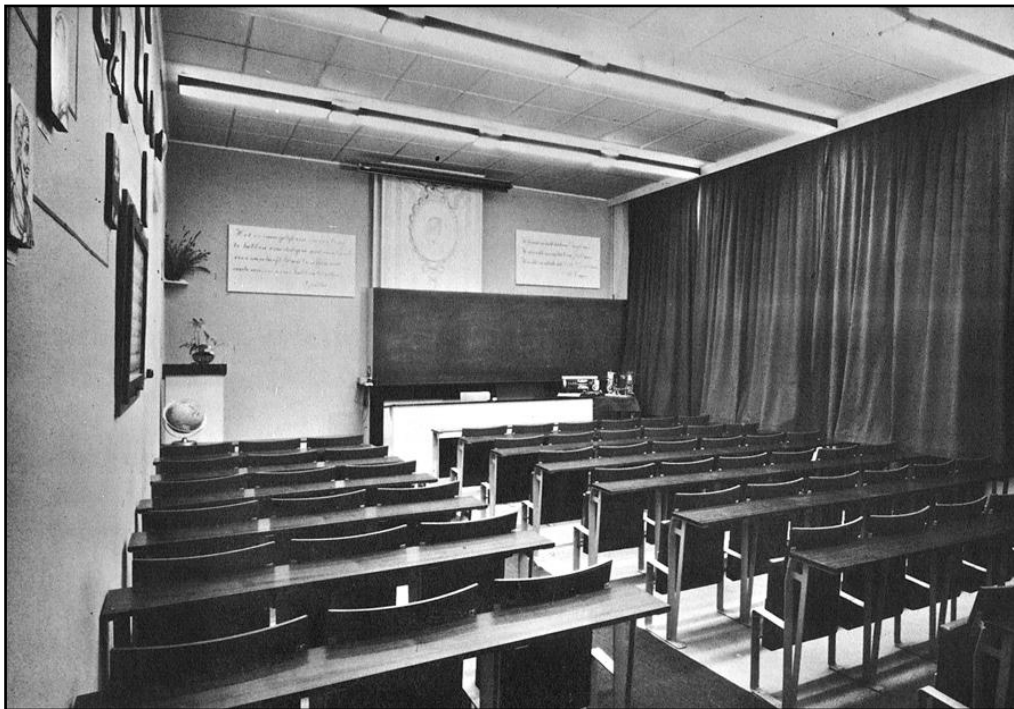
Figuur 10: Zicht op zaal 4 waar chirurgische instrumenten uit de oudheid (links) en een atlas van de wetenschap en techniek in waaervorm (rechts) getoond werden.

Figuur 11: Zicht op de zaal over biologie met een toonkast over de erfelijkheidsleer (zaal 6).

Figuur 12: Zicht op zaal 11 waar de doorbraken in de wetenschap en techniek in de periode 1895 – 1905 getoond werden.

Figuur 13: Zicht op het auditorium en projectiezaal behorend bij het Museum voor Wetenschap en Techniek (zaal 8).

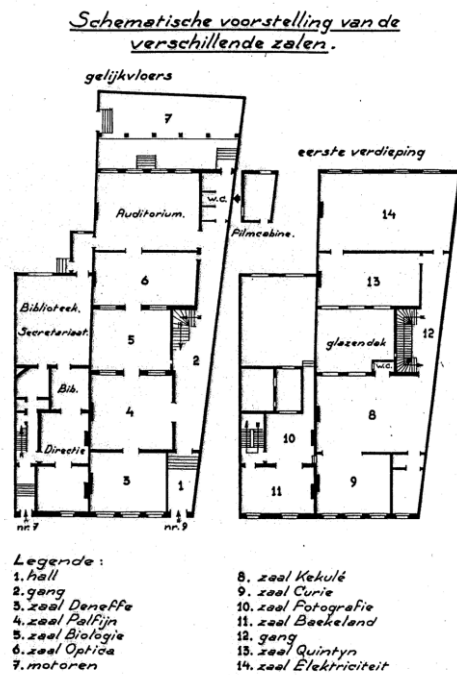
In de loop van het jaar 1967 (13) werd het Museum uitgebreid door het aanpalende huis in de Korte Meer 7 toe te voegen aan het Museum. In dit pand werden de administratieve bureaus, het seminarie en de bibliotheek ondergebracht. Een foto van de beide panden wordt getoond in Figuur 14. De tentoonstellingsruimte werd in de loop der jaren gespreid over de beide panden. Een plattegrond van het Museum daterend van 1986 (14) wordt getoond in Figuur 15.

Op 30 september 1984 werd Prof. ir. J.B. Quintyn op rust gesteld. Hij werd op 1 januari 1985 opgevolgd door Dr. Frans Lox⁵ (°1935) als Directeur - diensthoofd. Een foto van Dr. F. Lox wordt getoond in Figuur 16.

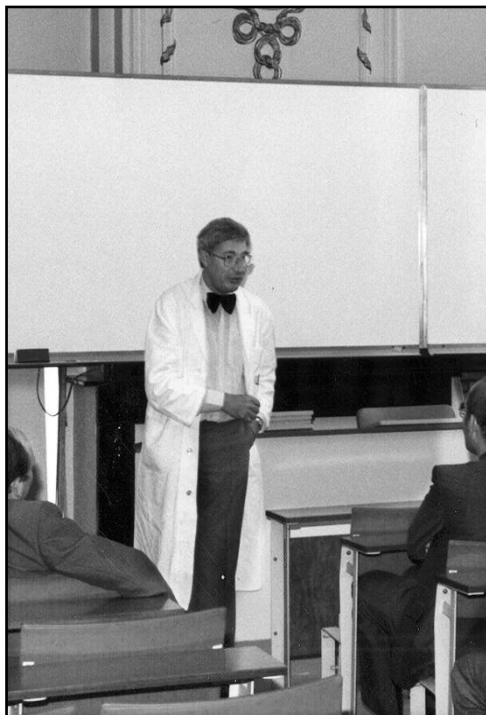

Figuur 14: De beide panden in de Korte Meer 7 en 9 waar het Museum voor Wetenschap en Techniek was ondergebracht.

⁵ Dr. F. Lox behoorde tot de faculteit Farmaceutische Wetenschappen.

Figuur 15: Plattegrond van het Museum voor Wetenschap en Techniek daterend van 1986. Het Museum was verspreid over de beide panden in de Korte Meer 7 - 9 (14).

Figuur 16: Dr. F. Lox, de Directeur - diensthoofd van het Museum voor Wetenschap en Techniek van 1 januari 1985 tot 31 januari 1995.

Op 1 september 1993 werd Prof. Dr. Maurice Dorikens⁶ (°1936) aangesteld als Adjunct - directeur van het "Museum voor Wetenschap en Techniek"⁷. Begin 1994 werd het Museum aan de Korte Meer gesloten voor alle bezoek. Op het terrein van "De Sterre", waar zich de campus van de Faculteit Wetenschappen van de Universiteit bevindt, werden oude militaire loodsen gerenoveerd en een deel daarvan kwam ter beschikking van het Museum. Een foto van de loodsen waar het

⁶ Prof. Dr. M. Dorikens behoorde tot de faculteit Wetenschappen.

⁷ Beslissing van het Bestuurscollege van de RUG van 10 september 1993.

Museum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen is in ondergebracht wordt getoond in Figuur 17.

Figuur 17: De loodsen op de Campus Sterre die gerenoveerd werden en waar momenteel het Museum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen is in ondergebracht. De eerder sombere buitenzijde staat in schril contrast met de pracht van de collecties binnenin.

De beschikbare oppervlakte is echter zeer beperkt: 440 m² tentoonstellingsruimte en 1030 m² bibliotheek, depot en werkruimte. Een foto van de werken tijdens de inrichting van de loods als museum is te zien in Figuur 18, waar het gedeelte getoond wordt waar nu de bibliotheek is ondergebracht en Figuur 19 toont de installatiewerken van het bord van Friedrich Kekulé (1829 – 1896) op de nieuwe locatie.

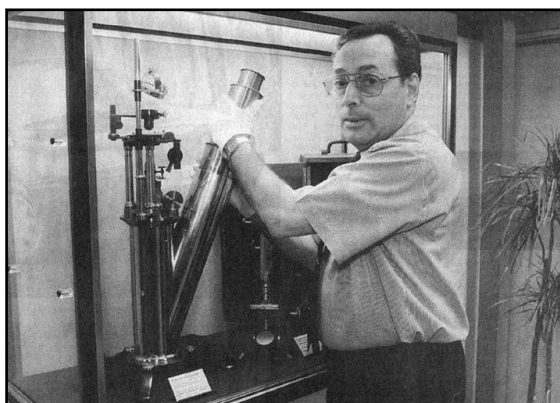
Figuur 18: Beeld van de inrichtingswerken van het Museum. Op de achtergrond is de plaats te zien waar nu de bibliotheek is.

Op 31 januari 1995 ging Dr. F. Lox met pensioen. Op 1 februari 1995 werd Prof. Dr.

Figuur 19: Installatiewerken van het bord van Friedrich Kekulé in het Museum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen op de locatie Campus de Sterre. Bemerkt rechts op de foto Albert De Bruycker, eerste hoofdtechnicus, die dit bord volledig gerestaureerd heeft. Uit een onvolledige verzameling onderdelen heeft hij een prachtig meubel wederopgebouwd dat nog altijd een pronkstuk is in de afdeling scheikunde.

M. Dorikens aangesteld als Directeur - diensthoofd van het Museum⁸. Een foto van Prof. Dr. M. Dorikens wordt getoond in Figuur 20.

Figuur 20: Links: Prof. Dr. M. Dorikens tijdens de herinrichting van het Museum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen op de nieuwe locatie. De inversiemicroscoop getoond in de figuur is nog steeds te zien als één van de pronkstukken in de permanente tentoonstelling (12).

Rechts: Prof. Dr. M. Dorikens en Dr. L. Dorikens-Vanpraet tijdens een bijeenkomst van de "Scientific Instrument Society" te Gent op 19 oktober 2003. Dr. L. Dorikens-Vanpraet was van 1994 tot 1996 als wetenschappelijk medewerkster (FWO) aan het Museum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen verbonden en vanaf 1996 tot 2001 was zij daar vrijwillig wetenschappelijk medewerkster.

⁸ Beslissing van het Bestuurscollege van de RUG van 27 januari 1995.

Op 28 juni 1995 werd de heropening van het Museum op de nieuwe locatie: Krijgslaan 281, gebouw S-30, gevierd.

Er werd geopteerd voor een heroriëntatie van het Museum: vanaf die datum staat het Museum opnieuw gekend onder de oorspronkelijke benaming “Museum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen”. Het Museum is een inrichting voor wetenschappelijk onderzoek in het gebied van de geschiedenis van de wetenschappen en, meer bepaald, de geschiedenis van het instrument. De kern van het Museum is de collectie wetenschappelijke instrumenten, gebruikt in onderwijs en onderzoek aan de Gentse Universiteit sinds haar stichting in 1817 tot het einde van de 20^e eeuw, en dit in verschillende wetenschappelijke richtingen (fysica, wiskunde, biologie, ...). De instrumenten in het Museum zijn onderverdeeld in vier groepen:

- i) Instrumenten om routinemetingen uit te voeren: Dit zijn instrumenten die door niet wetenschappelijk gevormde personen kunnen gebruikt worden, zoals microscopen, densimeters, volt/ampère meters, ...
- ii) Demonstratie-instrumenten bedoeld voor het onderwijs en het uitleggen van basisprincipes, maar niet om echte metingen mee uit te voeren. Vele instrumenten uit de 19e eeuw behoren hiertoe.
- iii) Instrumenten voor onderzoek: Hieronder vallen zowel zelfgebouwde prototypes als aangekochte, soms zeer grote en ingewikkelde toestellen. Voorbeelden zijn galvanometers, optische spectrometers en nucleaire meetketens.
- iv) Instrumenten die verbonden zijn met een bepaalde persoon. Belangrijke voorbeelden voor dit Museum zijn: Joseph Plateau, Leo Baekeland, Friedrich August Kekulé, Jules Emile Verschaffelt en Desiré Van Monckhoven.

Op 1 juli 2000 werd Prof. Dr. Jos Uyttenhove⁹ (°1944) aangesteld als Adjunct-directeur van het Museum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen¹⁰.

Het Museum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen was een Centrale Dienst (CD13L) van de RUG. Op 26 oktober 2001 werd door het Bestuurscollege van de RUG beslist om een facultaire logistieke dienst “Museum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen (WE64)” behorend bij de Faculteit Wetenschappen, op te richten. Vanaf dat ogenblik is het Museum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen van de Universiteit Gent geassocieerd aan de Faculteit Wetenschappen.

Op 31 oktober 2001 ging Prof. Dr. M. Dorikens op rust en werd vanaf 1 november 2001 opgevolgd door Prof. Dr. J. Uyttenhove als Directeur - diensthoofd¹¹. Een foto van Prof. Dr. J. Uyttenhove wordt getoond in Figuur 21.

Op 1 april 2005 werd Prof. Dr. Danny Segers¹² (°1951) aangesteld als Adjunct-directeur van het Museum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen (WE64)¹³. Op 30 september 2006 ging Prof. Dr. J. Uyttenhove op rust en werd vanaf 1 oktober

⁹ Prof. Dr. J. Uyttenhove behoort eveneens tot de faculteit Wetenschappen.

¹⁰ Beslissing van het Bestuurscollege van de RUG van 30 juni 2000.

¹¹ Beslissing van het Bestuurscollege van de RUG van 21 juni 2001.

¹² Prof. Dr. D. Segers behoort eveneens tot de faculteit Wetenschappen.

¹³ Beslissing van het Bestuurscollege van de Universiteit Gent van 17 maart 2005.

2006 opgevolgd door Prof. Dr. Danny Segers¹⁴. Een foto van Prof. Dr. Danny Segers wordt getoond in Figuur 22.

Figuur 21: Prof. Dr. J. Uyttenhove tijdens een rondleiding bij de tafel van Kekulé.

Figuur 22: Prof. Dr. D. Segers tijdens een voorstelling van het museum

Referenties

- 1 M. Dorikens, "Het Museum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen van de Universiteit Gent", *Scientiarum Historia* 21 (1995) 103 - 111
- 2 "Inwijdingsplechtigheid van de nieuwe installatie op 29 oktober 1965", *Sartonia* 1 (1966) 1 - 16
- 3 A.J.J. Van de Velde, "Het Museum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen" *Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Klasse der Wetenschappen*, jaargang XIII, no. 4 (1951) 11 – 21
- 4 Ibid. bijvoegsel bij de pagina's 44-45
- 5 Ibid. bijvoegsel bij de pagina's 36-37
- 6 Ibid. bijvoegsel bij de pagina's 22-23
- 7 "Inwijdingsplechtigheid van de nieuwe installatie op 29 oktober 1965", *Sartonia* 1 (1966) 1 – 18
- 8 "Catalogus van Het Museum voor de Geschiedenis der Wetenschappen te Gent", Februari 1951
- 9 Referentie 7 p. 4
- 10 Referentie 7 p. 12
- 11 "Gids, Museum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen", 3^e uitgave (1967) 1 – 51
- 12 Ibid. p.51
- 13 J.B. Quintyn, "Museumleven: van 1 jan. tot 31 dec. 1967", *Sartonia* 4 (1968) 1 - 7
- 14 "Museum Wetenschap en Techniek, synoptische gids", Eerste opgave 1986
- 15 "Het Volk", rubriek Wetenschap & Techniek, dinsdag 25 april 1995 p. 35

¹⁴ Beslissing van het Bestuurscollege van de Universiteit Gent van 30 mei 2006